

גליון מס' 328

שבת קכ"ה-קל"א

ה שבוע בגליון

- ◆ ניגוב שערות השפם
- ◆ הכנסת תפילין לבית חולים למחלות מדבקות
- ◆ כיצד ניתן לקרוא קריאת שמע עם תפילין?
- ◆ להתרכז בשני דברים

◆ סחיטת השערות בשבת קודש

- ◆ מתי תוקן איסור "מוקצה" ומדוע?
- ◆ "מוקצה" - תקנה ההולמת את הציווי האלוקי
- ◆ "למען ינוח"
- ◆ "מוקצה" - סייג לאיסור "הוצאה"

דבר העורך

כמנהגנו, נפתח בהתרחשות מעניינת שאירעה באחד ממאות שיעורי מאורות הדף היומי.

שיעור בשלט רחוק

בעיר באר שבע מתקיים מידי יום שיעור הדף היומי מטעם מאורות הדף היומי, בשעה 21:30 בבית הכנסת תפילת אבות.

השיעור נמסר על ידי הרה"ק ר' בנימין בצרי שליט"א ומשתתפים בו קרוב למאה משתתפים, השומעים בחשק רב את השיעור הנפלא.

הרב בצרי שליט"א, מוסר ומתאמץ רבות למען שיעורו, וכאשר הוא נאלץ להעדר, לרגל נסיעה דחופה לחו"ל, לא העלה על דעתו כי יותר על השיעור היומי.

יום אחד ערכו רכזי מאורות הדף היומי סיור בעיר באר שבע, ובעוברים משיעור דף יומי אחד למשנהו, נכנסו גם אל שיעורו של הרב בצרי, ונדדו לגלות כי כל הלומדים יושבים על מקומם, גמרות בידיהם, מקומו של מגיד השיעור ריק, ומאחורי כסאו ניצב מסך ענק בו נראה הרב בצרי מוסר את השיעור ב"וידאו קונפרינסי", ממקום שהותו בחו"ל, כאשר הלומדים שואלים, מתווכחים, הכל כרגיל.

מתברר, כי האהבה והאחוה השוררים בין מגידי השיעורים לבין לומדי השיעורים - חוצה גבולות.

★ ★ ★

המכתב הבא נשלח אלינו בתחילת מסכת שבת, עם לימוד הגמרא המספרת על אלישע בעל כנפיים אשר לבש את התפילין בתקופת השמד. בזמנו היה זה מאוחר מידי, הגליון ירד לדפוס וכבר לא היה ניתן להוסיף לו את המעשה.

השבוע שבים לומדי הדף היומי ללמוד את המעשה על אלישע בעל כנפיים, והרי המכתב לפניכם.

לכבוד מאורות הדף היומי, הברכה והשלום.

בשנת תשל"ג הגעתי ברכבת לילה לעיר מינכן בגרמניה עם הפצעת השחר, בבוקרו של היום בו נחטפו אחד עשר יהודים אשר נרצחו לאחר מכן על ידי ארגון המחבלים "ספטמבר השחור", באירוע הידוע כ"רצח אחד עשר הספורטאים".

היות ולא היה לי מקום מתוכנן באכסניה

מתי תוקן איסור "מוקצה" ומדוע?

בדפי הגמרא הנלמדים בתקופה זו, מרוכזים דינים מהלכות "מוקצה" בשבת. תחת איסור "מוקצה" חוסים פרטים רבים והלכות רבות, הנטועות לאורך מסכת שבת, כמו גם מסכת ביצה.

איסור "מוקצה" האוסר על ניווד חפצים "מוקצים" ממחשבת האדם, שאינם ברי שימוש בשבת מסיבות שונות, אינו איסור מן התורה, כי אם תקנת חכמים. מתי תוקן איסור "מוקצה" ומדוע? שאלה יסודית זו נידונה על ידי גדולי עולם, ביניהם הרמב"ם והראב"ד.

"מוקצה" - תקנה ההולמת את הציווי האלוקי "למען ינוח": הרמב"ם (הל' שבת פרק כ"ד הלכה י"ב) כותב, כי מאחר ששביית השבת אינה רק המנעות מעשיית מלאכה, אלא כפי שהזהירו הנביאים, שאף אין לרוץ בשבת ואין לשוחח שיחה של חול, קל וחומר שאין לטלטל חפצים בשבת כפי שמטלטלים ביום חול. מאחר שבשבת אדם "בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו", הרי הוא מתחיל לסדר את ביתו ביום השבת, מעביר, מזיז, מגביה ומנמיך, "ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח". חכמי הדור הבינו, איפוא, כי כך ניתן לגדור ולשמור את העם על כל גווניו במתכונת של שביית ראויה, ההולמת את הציווי האלוקי "למען ינוח".

הרמב"ם מוסיף (הל' י"ג), כי קיים גם חשש שבעת טלטול הכלים, יבוא לידי מלאכה בהם. "ועוד, מפני שמקצת העם... בטלין כל ימיהו... ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים, נמצא שלא שבת שביית הנכרת... ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול... שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם".

"מוקצה" - סייג לאיסור "הוצאה": הראב"ד (שם) כותב, כי איסור "מוקצה" נתקן כסייג וגדר למלאכת הוצאה! כך נאמר בגמרתנו (קכד/ב) וכך גם מפורט בגמרתנו בהרחבה, כי "בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו", ובנביא (נחמיה יג ואילך) מבואר הרקע לתקנת "מוקצה". באותם ימים נאלץ נחמיה להחתים את יהודי ירושלים על 'אמנה', לחיזוק הדת בפרטים מסויימים, ביניהם, המנעות ממקח וממכר בשבת ועוד, אך חומת השבת נפרצה, והתגלעה מחלוקת בין נחמיה לבין שרי יהודה ואנשי צור אשר נהגו להגיע לירושלים במהלך השבת ולסחור בה. נחמיה פעל רבות לתיקון המצב, ובאותם הימים הוא גזר איסורי מוקצה חמורים בהרבה מאיסורי מוקצה המוכרים לנו, ורק כאשר נוכחו כי התקנות הועילו להחזיר את העם לדרך המלך, ושוב אין מזלזלים באיסורי שבת, "התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו" עד שנוצקה התבנית המוכרת לנו של דיני "מוקצה" השונים.

"מוקצה" כבר בתקופת דוד המלך: כאשר נבקש להתחקות אחר מקור איסור "מוקצה" ומועד תקנתו, נמצא, כי בעצם, גמרתנו סותרת, לכאורה, את שלמדנו לא מכבר (לעיל לב), כי עוד בימי דוד ושלמה, כחמש מאות שנים לפני תקופת נחמיה, נהג איסור מוקצה. למדנו, כי שלמה המלך שלח לשאול את החכמים, כיצד יטלטל בשבת את גופת אביו המוטלת בחמה, שהרי הוא מוקצה, הרי לנו, כי כבר בימיו נהג איסור מוקצה. [עיי' הגהות חתם סופר לשולחן ערוך סי' שיי"א, שלא שאל משום מוקצה אלא מפני דיני הוצאה מרשות לרשות].

לעילוי נשמת

מרת **דבורה הפטקה** ע"ה

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע ה' אלול התשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הוצאה ע"י המשפחה שיתרו

לעילוי נשמת

ה"ר **משה שמואל רובנר** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע ג' אלול תשס"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הוצאה ע"י אשתו עליזה תלמידיא ומשפ' רובנר - לונדון - פ"ת

בעל "שולחן ערוך הרב" (או"ח סי' ש"ח סעי' י"ז) עומד על מדוכה זו בהלכות מוקצה, והוא מבאר את הדברים באופן הבא.

תקנת מוקצה קדומה: קיימים שני רבדים בהלכות מוקצה. תקנת מוקצה קדומה, עוד מן התקופה שקדמה לבית המקדש הראשון, קבעה, כי אין לטלטל חפץ שאינו ראוי לשימוש כלל, כגון, מת ועוד. לפיכך שאל שלמה, כיצד ינהג בדוד אביו שמת בשבת. ברם, כלים שהיו ראויים לשימוש מסויים בשבת, כגון, פטיש שניתן לפצח בו אגוזים, וכדומה - לא נאסרו בטלטול.

שנים אחר כך, בתקופת נחמיה, הוסיפו לתקן "גזירת כלים"; גזירה זו נסובה על כלים שיש להם שימוש מסויים. באותה תקופה החמירו ביותר ב"גזירת כלים" ותקנו שאין לטלטל כי אם מזלג סכין, כף וכוס, ולאחר מכן שבו והקילו לפי מצב הדור, עד שההלכות התקבעו על ידי חכמים בצביונם המוכר לנו והנפסק בספרי ההלכה.

"גזירת כלים": בעוסקנו בהגדרת הלכות מוקצה ראוי לציין, כי גם לאחר שהתירו טלטול של חפצים ששימושם הוא לדבר היתר, עדיין נותרה "גזירת כלים" על כל החפצים, ללא יוצא מן הכלל. במה דברים אמורים? אדם אינו רשאי לטלטל את כליו בשבת, כי אם לצורך, הן כדי להשתמש בהם, או לעיתים כדי להשתמש במקומם או שהכלים לא יתקלקלו. אך אסור בשבת לסדר ארון בגדים למשל, שכן, הרי זה טלטול שלא לצורך ("שולחן ערוך" שם סעי' ה').

דף קכח/ב רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין סחיטה בשער

סחיטת השערות בשבת קודש

לפני שבועיים עסקנו בהרחבה בהגדרת מלאכת "סוחט". במאמר הבא נתמקד בנידון סוגייתנו, אם יש איסור סחיטה בשערות רטובות.

שער אינו סופג מים, אלא המים חודרים ונתפסים בין השערות. לפיכך, מלאכת סוחט אין בהם, שהרי השערה עצמה אינה נסחטת. נידוננו הוא, איפוא, אם חכמים אסרו את הדבר, מפאת הדמיון שבין פעולה זו לבין סחיטה האסורה מן התורה. הבה נלמד את גמרתנו ונבדוק אם קיימת בה הוכחה להכרעת הספק.

גמרתנו דנה, כיצד ניתן להעביר שמן סיכה עבור יולדת מרשות לרשות, בלא לעבור על איסור הוצאה, והיא מציעה שיעבירו שמן בכפות הידיים, ובאופן זה אין איסור הוצאה, מפני שזו הוצאה שלא כדרך. הגמרא אומרת, כי אם יש צורך בכמות שמן רבה, יספיגו שער בשמן, ויסחטו את השמן מן השער בבית היולדת. כאשר הגמרא שואלת אם אין איסור סחיטה בדבר, רבה ורב יוסף עונים, כי "אין סחיטה בשער".

ברם, הר"ן מביא יש מפרשים, כי אין כוונת רבה ורב יוסף ש"אין סחיטה בשער" אפילו מדרבנן, שאם כן, מדוע לא הועלתה אפשרות זו מלכתחילה, הרי אין בה כל מניעה. הרי לנו, כי יש בכך איסור מדרבנן, ורק כאשר נזקקים לכמות שמן גדולה שאי אפשר להעביר בידיים, יש להעביר שמן על ידי השער לצורך היולדת. כדברי הר"ן כתבו ראשונים נוספים וכן נפסק להלכה, שאסור לסחוט שער בשבת (עיי' "מגיד משנה" הל' שבת פ"ט הל' י"א, "בית יוסף" יו"ד סי' קצ"ט בשם הראב"ד, "מגן אברהם" או"ח סי' שכ"ו ס"ק ח' בשם המהרי"ל, ו"משנה ברורה" שם ס"ק כ"א וס"ק כ"ד).

נידון זה מעשי ביותר בכל שבת לטובלים במקווה בשבת קודש, המבקשים לנגב את שערם הרטוב, שהרי בהדקם את המגבת על ראשם כדי לנגב את השער, הם סוחטים את המים מן השערות.

ה"מאירי" (נדה ב/ז) כותב, כי יש להזהיר את הטובלים במקווה בשבת, לבל יסחטו את שערותיהם, ועל רבי ברוך ממזיבוז זצ"ל מסופר, כי בצאתו מהמקווה בשבת קודש, היה אחוז רעד שמא נכשל בסחיטת השיער (עיי' "משנה ברורה" שם ס"ק כ"ד). נראוי לציין, כי מדברי הראשונים בסוגייתנו, אין הוכחה לגבי איסור סחיטת השער ממים ההולכים לאיבוד. אולם, להלכה כתבו הפוסקים דין זה גם בסחיטת שער לאחר טבילה. ראה "אורחות השבת" פרק י"ג הערה פ"ד ובקובץ תשובות להגריי"ש אלישיב שליט"א המובא להלן.

בעל "בן איש חי" (שנה שניה פרשת פקודי אות ח') פוסק, כי אין לנגב את השערות בחוזקה, אלא בנחת כך שהמים יבלעו מעצמם במגבת, ולא יפלטו מן השער על ידי לחץ המגבת.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל צידד ("שמירת שבת כהלכתה" פרק י"ד הערה ס"ד) כי לא הרי סחיטת שערות מן המים, כגון, לפיתת הזקן וסחיטתו, כהרי ניגוב במגבת, מפני שהמים הנסחטים מן השערות נבלעים מיד במגבת ואינם נראים לעין. מאחר שכל איסור דרבנן זה מבוסס על דמיון פעולה זו לפעולת סחיטה, הרי הניגוב אינו דומה במאום לפעולת סחיטה. הגרש"ז מוסיף, כי כאשר המגבת אינה מתרטבת עד

ניגשתי להתפלל שחרית. מאחר שמדובר בתחנת רכבת ענקית פרשתי לתפילה למסדרון צדדי והחיליתי מניח תפילין.

כשאני אך מניח תפילין הפתיעני מאחור שוטר גרמני אימתני באמירה תקיפה "פוליצאי".

כנראה נראתה לו חשודה הליכתי למסדרון צדדי בשעת בוקר מוקדמת וחשדו התגבר שבעתיים לנוכח הקופסה השחורה המוזהר שהנחתי על ראשי. הבינותי כי הוא רוצה לעצור אותי.

מאחר שהגרמנית אינה שגורה בפי, אמרתי לו אינסטינקטיבית "דאוונן". הדבר לא עשה עליו רושם כל שהוא והוא סימן לי בידו להתלוות אליו. בצר לי סימנתי לו בשפת ידיים "מומנט", על מנת לחלוץ התפילין וללכת עמו לתחנת משטרה, שם קיוויתי לפגוש קצין דובר אנגלית ולהסביר לו פשר העניין.

תוך כדי שאני חולץ תפילין של ראש והשוטר המפחיד פוסע לדי, כשעל מצחיית כובעו סמל גרמניה בדמות נשר פורס כנפיים, החל הוא שואל: "יודה? יודה?" אני עם ניצוץ בעיני עניתי לו "יא, יא". מאותו רגע ניצב השוטר בכניסה למסדרון כזקין ושמר שאיש לא יפריע לי עד גמר התפילה.

נראה שמתת הכרתו עלתה לו תמונה של יהודי עטור תפילין מהשואה. בדיעבד שאלתי ונאמר לי שתפילה בגרמנית היא "באטן", ו"דאוונן" אין לה זכר בגרמנית. נזקקתי למילה זו במשך היום כאשר התפללנו קבוצת ישראלים אל מול הבנין בו הוחזקו י"א הספורטאים החטופים, אך נזרה הגזרה.

בן בנו של אותו קונדר שרץ אחרי אלישע וגילה כנפי יונה שמר עלי עם כנפי הנשר הגרמני על מצחייתו.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך.

פרזות נחום

פתח תקוה

★ ★ ★

נסיים השבוע במכתב שהגיע זה עתה.

שלום לכם.

אין לי אוצר מילים עשיר, בוודאי לא מספיק כדי לתאר את השינוי הכביר המתחולל בחיי משפחתי, עם תחילת לימודי ב"מאורות ההלכה", אך אין בכך כדי למנוע ממני להביע בפניכם את אושרי הרב.

מגיד השיעור שלנו, הרב אשרי כהן שליט"א, מקפיד להקריא את "מאורות ההלכה" בכל יום. בהתחלה הוא קרא את ההלכות לאחר השיעור, ולאחר תקופה הוא החל לקרוא אותן לפני השיעור, כי הראש רענן והפרטים נקלטים.

אני מתבייש לכתוב את זה, אבל מאז שהתחלתי ללמוד את "מאורות ההלכה", התברר לי שאני יודע הרבה פחות מכפי שחשבתי שאני יודע... תודה רבה לכם.

יהודה לייר

י-ם

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

היום משתמשים במילה "חלון" לציון מסגרת (מעץ, למשל) שבה קבועה שמשת זכוכית, והיא סוגרת את הפתח שבקיר. ברם, בלשון המשנה נקרא דבר זה: "פֶּקֶק הַחֲלוֹן", כמופיע בסוגייתנו (קכה/ב), ואילו החלון עצמו הוא תמיד החור, שאותו סותמים בעזרת "פקק". כלומר, באמצעות החלון של העברית המדוברת בימינו סותמים את החלון של המשנה!

מהי משמעות חלון במקרא? מהכתוב במרגלי יריחו "וַתִּנְחַרְדָּם בְּחֶבֶל בְּעֵד הַחֲלוֹן" (יהושע ב,טו) מוכח שמשמעות חלון היא כבמשה, חלל שבכותל. אך יש פסוקים שניתן לפרש בהם חלון כמו בעברית המדוברת כיום, כלומר, כ"פקק החלון" (עין: בראשית ח/ו; "וַיִּפְתַּח נָח אֶת חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה"; מלכים א' ו/ד "חֲלוֹנֵי שְׁעֵי אֲטָמִים").

החלון (=החור) נועד למעבר חפצים ואויר, ובמיוחד להכנסת אור, ולכן קיבל חור זה שם נוסף בלשון המשנה: "מֵאוֹר", כדלהלן (דף קנז) "פקקו את המאור בטפח", "שממנו האורה נכנסת" (רע"ב פכ"ד מ"ה).

היכן נמצא החלון?

בשאלה זו נחלקו רש"י ותוספות. רש"י מפרש להלן (קלז/ב) "פקק החלון. כגון ארובת הגג", כלומר, "חלון" יכול להיות לא רק בקיר אלא אף בתקרה!

על כך מקשים בעלי התוספות: "קשה, דלשון 'חלון' שייך בכותל, ובג - 'ארובה', כדנתן (ביצה לה: 'משילין פירות דרך ארובה', וכמו 'ארובות שבדלת' (יומא עו.) היינו בארובות שבג, כמו (בראשית ז,יא): 'אַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם'" (סוכה טז/ב ד"ה פירסו).

דף קנז/א גדולה הכנסת אורחים

ה'אתרוג' החי...

סיפר הגאון רבי חיים ברים זצ"ל: **פעם** התאחרתי בבני ברק, והפסדתי את האוטובוס האחרון העולה ירושלימה, וה"חזון איש" זצ"ל הציע לי להתאכסן בביתו.

מה נהדר היה המחזה כיצד הוא בכבודו ובעצמו הציע לי את מיטתי, פרס את הסדין וסידרו כלאות, אחר שהסתייפלו וזוגתו גררו עבורי מזרון ומצעים...

כשהצעתי את עזרתי, אמר לי החזון איש: עתה אתה ה'אתרוג' שלי; וכי נמלכים באתרוג כיצד להדרו?...

דף קטב/ב דנפיק ביה זרקא ושמיה טבוח

"זמן מתן תורתנו" ממש

נאמר בגמרתנו, שאין להקזיז דם בערב חג השבועות, מפני שבזמן מתן תורה היתה סכנה ששד ושמו 'טבוח' יעניש את ישראל אם לא יקבלו את התורה.

חכמי המחשבה תמהים: וכי מה ענין זה לזמננו אנו?

מכאן הם מסיקים, כי זמני המועדים אינם רק 'יארצייט' למועד המקורי, אלא מתעוררת בו ההשפעה דאז. כביכול מעגל השנה סובב סביב ומשיב אותנו אל הזמן ההוא עצמו. ולפיכך, אין חג השבועות מדי שנה רק יום שבו ניתנה התורה בעבר, אלא, כביכול, "זמן מתן תורה" האידיא ממש!...

דף קטב/ב יומא דמסגרי ביה רבנן

שמונה שעות תורה - ב"בין הזמנים"

ימי החופש נקראים 'ימי דפגרא'. בעלי התוספות מבארים, כי זהו הזמן בו "תשש כוחם והיו מתחלשין ולא יכלו למיגרס".

מעשה בבחור אחד ששאל את פי ה"חזון איש" זצ"ל כמה שעות עליו ללמוד ביומי דפגרא. ענהו ה"חזון איש", כי בימים אלו ילמד כפי שמוצע ברמב"ם לעוסקים במלאכתם - שמונה שעות ביום...

כדי כך שניתן לסחוט ממנה את המים, בוודאי שאין לחשוש לאיסור. עם זאת, הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א הורה כדעת בעל "בן איש חי" ("אורחות שבת" פרק י"ג הערה פ"ט).

ניגוב שערות השפם: יש לציין, כי יש החוששים, כי לפי הפוסקים הסוברים שאסור לנגב שערות בשבת, אסור גם לנגב את שערות השפם שנרטבו תוך כדי שתיה. ברם, בספר "קצות השולחן" (סי' קל"ג בבדי השולחן אות ח') כתב, כי יש לחלק בין שער מרובה לשער מועט, שכן, לא אסרו חכמים סחיטת שער, לפי אותן דעות, אלא מפני דמיון פעולה זו לפעולת סוחט, אך ניגוב שערות השפם שאינן מרובות, אינו דומה לפעולת סחיטה. לפיכך, אין איסור לרחוץ את הפנים ולנגבן, כל עוד לא נרטבו השערות ביותר עד שהתקבצו יחד מחמת המים (ראה "אורחות שבת" שם אות נ"ד, ועיי' בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב שליט"א ח"א סי' כ"ז, תשובה להגרי"ח קנייבסקי שליט"א).

דף קלא/א וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה

הכנסת תפילין לבית חולים למחלות מדבקות

פעמיים מובא במסכתנו המעשה ב"אלישע בעל כנפיים", אשר הלך עם תפילין בראשו חרף גזירת המלכות, ולבסוף נתפס על יד קסדור והתפילין נהפכו לכנפי יונה בידיו של אלישע, אשר הסירם מראשו רגע קט לפני שנתפס.

בדף מט/א הגמרא מספרת את מעשה אלישע בעל כנפיים, ובסוגייתנו היא שבה ושונה את המעשה באומרה, כי עם ישראל לא מסר את נפשו על מצוות התפילין כפי שמסר את נפשו על מצוות המילה, או אז הגמרא מספרת את מעשהו של אלישע בעל כנפיים.

הגאון מטשעבין זצ"ל ביקש להכריע בשאלה חמורה לאור דברי גמרתנו, כלהלן. מעשה באדם שחלה במחלה מדבקת, והושם בהסגר בבית חולים למחלות מדבקות. חוקי המקום קבעו, כי כאשר החולה עוזב את בית החולים, משמידים ושורפים את כל החפצים בהם השתמש בתקופת מחלתו, כדי למנוע את התפשטות המחלה, ואין מוציאים אף לא פריט בודד מבית החולים. הלה, ששומר תורה ומצוות היה, התחבט אם רשאי הוא להכניס את תפיליו אל המקום, אחר שידע מה יהא גורלם. שאלה סבוכה זו הורצה בדחיפות אל רבי דוב בעריש ויינפלד, רבה של טשעבין, כדת מה לעשות.

בגאונותו הרבה שוטט הגאון מטשעבין על פני רחבי התלמוד, ומצא ראייה לדבר במעשה המסופר כאן בגמרא על אלישע בעל כנפיים.

המעשה של אלישע, כאמור, הובא כהוכחה על אודות אי מסירת הנפש של מצות תפילין. רש"י מפרש, כי כוונת הגמרא היא, שאלישע בלבד מסר נפשו, בניגוד ליתר בני דורו. ואילו בעלי התוספות מסבירים, כי הגמרא מביאה מעשה זה כדי להוכיח, שאפילו אלישע לא מסר נפשו על מצוות תפילין, שכן, כאשר נתפס על ידי הקסדור הזועם ונשאל מה יש בידו, היה לו להתריס כנגדו במצח נחושה ולומר בעזות דקדושה - תפילין!

לכאורה, על פי פירושם של בעלי התוספות יש לתמוה, כלום לא היה על אלישע לחשוש שהקסדור יכלה את זעמו בתפילין, יבזם וישפילם? הרי לנו, כי רשאי אדם לקיים מצווה, אף על פי שעל ידי כך יבואו התפילין לידי ביזיון.

ברם, שקל הרב מטעבין בדעתו את הדברים שנית, וקבע, כי אין לדמות בין המקרים. יש לחלק בין גרימת ביזיון לתפילין בוודאות, לבין ספק שמא יגרם להם ביזיון (עיי"ש שהוכיח את דבריו). אלישע בעל כנפיים לא היה בטוח כי הקסדור יבזה את התפילין, לא כן יהודי זה יודע היטב מה יהא גורל התפילין, ולפיכך הכריע הגאון מטשעבין זצ"ל - אין להכניס תפילין למקום זה! (שו"ת "דובב מישרים" ח"א סי' צ"ט).

מעניין לציין את שכתב הש"ך (ני"ד סי' רפ"ו סי"ק ז', והובא גם שם), כי בקהילת קראקא ובקהילת פראג לא קבעו מזוזות בפתח שערי העיר, בין היתר מפני שהפורעים "בוודאי יטלוה ויבזוה", והש"ך אכן מסיק, כי אין לקבוע מזוזות במקום שתגיע לידי ביזיון.

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א סי' ד'), אשר עסק גם כן בנושא דומה מסביר, כי מן הסוגיה אותה למדנו לא מכבר, בה מבואר כי חובה להציל כתבי קודש מן הדליקה, אנו למדים, כי בוודאי שאסור להכניס תפילין למקום הדליקה. אמנם, איסור זה הינו מדרבנן, שהרי אינו מאבדם בידיים, אך אין דוחים אף לא איסור מדרבנן כדי לקיים מצווה. לפיכך הורה, כי אין להכניס תפילין למקום שבו יאבדום.

[מלבד זאת הוא מוסיף, כי לדעתו, הכנסת תפילין למקום שכזה אינה נחשבת "גרימא" אלא איבודם בידיים,

מכיון שאין להם כל תקווה והרי זה איסור תורה. עיי"ש שהביא סיוע לדבר].
העצה המעשית הנהוגה במקרים אלו ל"ע היא, שחותמים בבית החולים על מסמך, בו קרובי החולה מתחייבים כי מיד בסיום שהותו בבית החולים, התפילין יוכנסו לכד חרס, יאטמו כראוי וילקחו לקבורה.

דף קל"א תפילין צריכין גוף נקי לנהוג בתפילין בקדושה

בגמרתנו אומר רבי ינאי, כי יש לקיים את מצוות התפילין ב"גוף נקי", כאלישע בעל כנפיים, שבזכות שנהג כן נעשה לו נס.

לדעת ה"מאירי", "גוף נקי" היינו: "צריך הנושאם להיות נקי מעבירות ומהרהורים רעים, שלא יתחלל שם שמים על ידו להיותו רשע בצורת צדיק". כך גם כותב בעל "שבלי הלקט" בשם הר"ר מנחם, ומביא ראיה מן הירושלמי (ברכות פרק ב') המספר, כי כאשר רבי ינאי חלה, נמנע שלושה ימים מהנחת תפילין, מפני שהחולאים נועדו למרק את האדם מעברותיו, ולאחר שלושה ימים הרגיש זכאי וטהור מעבירות.

לעומת זאת, לדעת רוב הראשונים, ה"חינוך", הריטב"א, הרמב"ן (בגמרתנו) והרא"ש (ראש השנה) "גוף נקי" היינו: שהאדם יפנה לצרכיו טרם הנחת התפילין. ה"חינוך" מוסיף, כי "אין העניין לומר, שצריכים גוף נקי מעבירות או מטומאה, כי כל אדם ואפילו טמא ובעל עבירות מחוייב במצוות תפילין... ואולי מתוך התמדתו במצוות התפילין, שהן זכרון גדול לאדם במלאכת שמים, ישוב מדרכו הרעה ויטהר מכל גילוליו".

תפילין בלא הסח הדעת: על המניח תפילין להזהר גם שלא להסיח דעתו מהם, כמבואר בגמרתנו (ועיי' תוס' ד"ה "שלא יפן", ריטב"א ור"ן), ולפיכך יש לברר, מה היא הגדרתו של הסח הדעת.

לדעת רבינו יונה (הובא בראש ברכות פרק ג'), על המניח תפילין להזהר שלא לנהוג בשחוק ובקלות ראש, אך הוא רשאי לעסוק במלאכתו ובאומנותו, אף על פי שאין דעתו על תפיליו, שאם לא כן, כיצד יתכן שבתקופת חכמי התלמוד הניחו תפילין כל היום. ברם, ה"שאגת אריה" (סי' ל"ט) מוכיח, שהרמב"ם והרמב"ן חולקים וסוברים, כי על המניח תפילין לזכורם כל העת ולא להסיח את דעתו מהם, גם בשעה שעוסק במלאכתו, הא ראייה, שכתב הרמב"ם (הלכות תפילין פ"ד הל' י"ג), כי אדם אפוף צער שדעתו אינה מיושבת עליו, פטור מן התפילין, מפני שוודאי יסיח דעתו מהם (ועיי' בשו"ת "פרי יצחק" ח"א סי' ה' וב"ישועות יעקב" סי' מ"ג שפלפלו בדבריו).

כיצד ניתן לקרוא קריאת שמע עם תפילין? השאלה המתבקשת היא, כיצד, איפוא, ניתן להתפלל ולקרוא קריאת שמע עם תפילין, הרי בשעה שהאדם מכוון בכל מחשבתו לקבל על עצמו עול מלכות שמים, הוא מסיח דעתו מן התפילין שעל ראשו. **להתרכז בשני דברים:** ובכן, ה"פרי מגדים" (הובא ב"ביאור הלכה" סי' מ"ד) אכן כותב, כי מצווה מן המובחר שלא להסיח דעת מן התפילין, אף לא בעת קריאת שמע ותפילה. אדם מסוגל להתרכז, לכוון בדעתו לקבל עול מלכות שמים, ובד בבד לזכור שתפילין על ראשו ועל זרועו.

אולם, ה"משנה ברורה" אינו פוסק כמותו, אלא הוא מצטט את דבריו של בעל ה"אור זרוע" (סי' תקפ"ה, הובא בביאור הלכה שם), כי אי הסחת הדעת מן התפילין נדרשת, מפני שכל עוד היהודי מודע לקיומם, יראת ה' בלבו. כלומר, איסור הסח הדעות אינו מן התפילין עצמם אלא מתכליתם - קביעת יראת ה' בלב. לפיכך, המכוון בתפילתו, עד שאינו זוכר את תפיליו, הרי מכוון אל אלוהיו בכל לבו ובכל נפשו, וכהוגן עושה.

לאחר מכן הזדעזע החזון איש לשמוע מפי הבחור כי גם בכל ימות השנה אינו בטוח כי הוא מגיע למספר שעות זה...

דף קל"א כגון מילה דכתיב שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב
מצאת השלל שבברית מילה
היכן רמזה מצות ברית מילה בפסוק שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב?
חכמי הדורות האחרונים ביארו, כי ברית מילה היא ממש מציאת שלל רב: רוח גדול בלא יגיעה כלל. הן אדם נימול בקטנותו ממש, בהיותו בן שמונה ימים, ללא שנשאל בדבר כלל. בהיותו בר מצוה ומחוייב במצות מילה, הוא מוצא כי הינו כבר נימול ועומד בלא טרחה ויגיעה כלל...

לעילוי נשמת

אבינו החסיד - שהרבץ תורה ברבים
ה"ר **שלמה יהלומי**
(דיאמנט) ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע עש"ק כ"ח מנחם אב תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה חיים הכהן** ז"ל
ב"ר יוסף אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט אב תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר
אביגדור יהודה כהן ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

ה"ר **זאב בורק** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ט אב תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

הופיע!
תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת שבת דף קכז'-קנז'
לצפייה במחשב + MP3

עברית | אידיש | Français | English

בישראל: 1-700-500-151
+972-3-6182313

ירושלים: רח' שרי ישראל 14
02-5003882

In U.S.A.: 1888 5MEOROT
(1888 563 6768)

In France:
01.42.41.14.01

חדש!

ה'כונו לנו הגדול לקראת תחילת לימוד מסכת עירובין